

KOVÁCS ESZTER KATALIN

„AZ EGYHÁZI TIZED TÁRGYA AZ ÚRBÉRI ÚRRA NEM TARTOZIK”

EGY ÚRISZÉKI PER VÉP MEZŐVÁROSBAN A XIX. SZÁZAD KÖZEPÉN –
PARASZTI ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSI KÍSÉRLET A REFORMKOR VÉGÉN

Vép újabb kori történelme számos szállal kötődik a gróf Erdődy családhoz. A familia 1496-ban szerezte meg, több más területtel együtt: a település birtokosa, Ellerbach János tetemes tartozása fejében Erdődi Bakócz Tamásra hagyta Vas megyei birtokait, amelyek Bakócz unokaöccsére, Erdődy Péterre szálltak.¹ Jelen írásnak nem célja sem a család,² sem a település történetének felvázolása, csupán egy, a települést birtokló Erdődy gróf és a vépi lakosok között az 1840-es évek elején kialakult jogvitát kíván bemutatni.

1831 nyarán a magyar területeket is elérte az Indiából induló kolerajárvány. A nyár derekán a felvidéki megyékben, ahol a betegség először felütötte a fejét, jobbágyfelkelés tört ki.³ Ugyanakkor a vármegyékben az évtized elején már egyre inkább kezdett kialakulni egy reformokra törekvő ellenzéki kör, amelynek javaslatait azonban a diétakon a táblák közötti kompromisszumra már kevésbé hajlandó főrendek megvétózták.⁴

Az 1832-ben összeülő országgyűlésen taktikai okokból az úrbéri törvényalkotást az elsők között megvitatandó témának jelölte meg a kormányzat.⁵ A hosszas viták után számos törvénycikket alkottak ebben a témában, közülük az 1836. évi VII. törvénycikk foglalkozott a jobbágyi tartozásokkal. Eszerint a jobbágnak a földesura részére kilencedet kellett adnia természetben, illetve ahol ennek pénzben történő megváltása volt elterjedve, abban a formában, valamint „*hol a föld terméséből nem ugyan az egyházi rend jussaihoz tartozó, hanem a földesúri jussal járó tized név alatti tartozás van divatban, ott ezen tized egészen a kilenced*

1 ERDŐDY Ferenc: Adalékok a vépi kastély és park történetéhez. In: Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője 5–6. (1971–1972.) 79–113. old. (továbbiakban: ERDŐDY Ferenc i. m.); 79–80. old.

2 A kastély történetére vonatkozóan: KISS Kálmán: A vépi vár és lakóinak története 1186–1996. Vép, Magyar Mezőgazdasági Múzeum Baráti Köre, 1995. (továbbiakban: KISS Kálmán i. m.)

3 REGÖS János: Politikai és társadalmi harcok Vas megyében az 1831/32. évben „dühösködő epemirigynyavalya” idején. In: *Vasi Szemle*, 1962. 1. szám 91. old.

4 MELKOVICS Tamás: A reformkori főrendi liberális ellenzék. In: *Vasi Szemle*, 2014. 2. szám, 183–200. old.; 186. old.

5 SÁNDOR Pál: A jobbágykérdés az 1832/36-os országgyűlésen. Budapest, 1948. 65. old.

megvétele eránt megállapított elvekhez alkalmaztassék”.⁶ Vép esetében Mária Terézia kilenc pontos kérdőíve szerint a kilenced nem volt gyakorlatban,⁷ az úrbéri tabellája alapján azt nem természetben szolgáltatták: az uradalomhoz tartozó minden egész helyes jobbágy termény helyett 4 forintot adott.⁸ Az 1828. évi összeírás alkalmával is lejegyezték, hogy a jobbágyok a kilencedet készpénzzel váltják meg, a tizedet természetben adják.⁹

A lent ismertetett úriszéki per 1840. december 16-án folyt le Vépen. Az elnök szerepét a vármegye által küldött táblabíró töltötte be. Az 1836. évi XI. törvénycikk értelmében a pert a megyei döntés után az országos törvényszékre lehetett továbbítani. Ez 1841-ben meg is történt, a helytartótanácsi ítélet azonban csak 1842-ben érkezett vissza. A per alperesei a mellékletként csatolt kimutatásban név szerint felsorolt 59 vépi jobbágy, amely névsor külön értéke az anyagnak, hiszen ebből az időszakból ritkán fordul elő erre a társadalmi csoportra ilyen összeírás. A felperes gróf Erdődy (III.) Sándor (1802–1881).¹⁰

A gróf vépi letelepedése, kezdeti működése nem lehetett minden zökkenőtől mentes. Az 1840. május 4-i vármegyei közgyűlésen tárgyalták a Helytartótanács által visszaküldött, egy esztendővel korábban zajló úrbéri per ítéletét, melyben a felperes szintén a gróf, az alperesek pedig a jobbágyai voltak. Maga a nézeteltérés ekkor abból fakadt, hogy a vépi, megyehídi és porpáci jobbágyok a füstpénz és kilenced megváltásának évenként fizetendő összegével elmaradtak. A megye által kiküldött tisztviselők közreműködésével ekkor a földesúr és a jobbágyok között született „barátságos egyesség” alapján a jobbágyok ígéretet tettek, hogy 1837. november 4. és 1839. december 31. közötti időre kiszámított tartozásukat 1840–1841 folyamán négy részletben megfizetik.¹¹

Az alább közreadott per alapját egy területcsere képezte: Erdődy gróf egy, a jobbágyok által használt legelőért cserébe adott egy másik területet. Sajnos az eredeti legelő pontos helyére vonatkozóan nincs adat. Erdődy Ferenc, a Vépről 1950-es években Pecölbe átköltöző gróf, 1975-ben *A Vas Megyei Múzeumok értesítőjében* megjelent leírása alapján, mikor Erdődy (III.) Sándor gróf a településre érkezett, a kastélyt délről és nyugatról a Borza patak határolta, körülötte rétek helyezkedtek el, nyugati oldalról a halastóként üzemelő területet pedig egy 200 m hosszú és 6-8 m magas földgát választotta el az épületet körül vevő kerttől. A leírás szerint a zömmel 1840–1850-es években zajló munkálatok során ezeket a területeket a parkhoz csatolták, s a kastély körüli kert határa legvégül elérte az ún. Fácányost, mely a mezőváros nyugati részén, a Kálvária mellett helyezkedett el.¹² Ezeket a változásokat a korabeli térképeken is nyomon lehet követni: az 1. katonai felmérés időszakában (1782–1785) a park csak a kastély körüli szűkebb területet takarta, a 2. katonai felmérés idején (1819–1869) a kert mérete már jóval nagyobb, körülöleli az épületet, észak-nyugat felől bővült

6 1836. évi VII. törvénycikk a jobbágyi tartozásokról 2. §

7 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML). A Szombathelyi Királyi Törvényszék iratai, Úrbéri ügyek, Vép.

8 MNL VaML Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Úrbéri összeírások, urbáriumok. 1767. Vép, Ötödik Punctum

9 MNL VaML Conscripio regnicolaris comitatis castriferrei 1828/29. 590. Vép

10 A gróf ifjú korában unokaöccsével, Széchenyi Istvánnal beutazta Nyugat-Európát. A gazdaság és művészetek mellett különösen a botanika iránt érdeklődött. 1837-ben elhagyta a Magyar Királyi Kancelláriát, és véglegesen Vépre helyezte át székhelyét, s hozzákezdett a kastély és környezetének átalakításához: a nyugat-európai példát alapul véve állt neki egy park létrehozásának. (KISS Kálmán i. m. 15. old.; ERDŐDY Ferenc i. m. 80–82. old.)

11 MNL VaML Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési iratok 861/1840.

12 ERDŐDY Ferenc i. m. 82. old.

egy kisebb területtel, délről és nyugatról pedig a Borza patak határolja. Az 1857. évi kataszteri felmérés alkalmával felvett térképen már a Halastótól keletre elhelyezkedő rét is a park részét képezi.

A jobbágyok által a legelőért cserébe kapott terület a per anyagában megtalálható.¹³ Ez a Határi dűllő, amely az 1857. évi kataszteri térképek alapján a település magjától északnyugatra található, Ferencmajor északi és a szintén Erdődy kézben levő, Szöllős (Gyöngyösszöllős, 1933-tól Szombathely része) keleti, a Külső Zanati terület nyugati részével határos. A földet, amelyet ma is szántóként használnak, két részre osztották: Szöllős felől a Külső határi, a Vép felőli, keleti darab (vagyis a Külső Zanati földdel határos) a Belső határi. A per mellékletét képező kimutatás szerint a területen 59 db egyenlő részt alakítottak ki, így a nagysága a belső határi föld esetében 66 hold, a külső határi föld esetében 75 hold, ezt a kataszteri térkép beosztása már nem támasztja alá.

Az összeütközést ebben az esetben az okozta, hogy a jobbágyok a legelőként kapott területen gabonát, míg a gabonatermesztésre szánt részen takarmányt termesztettek, ezzel játszva ki adófizetési kötelezettségüket, ugyanis a legelőn termelt növény és a szalastakarmány után sem kellett kilencedet és tizedet fizetni az 1836. évi VII. törvénycikk 2. §-a alapján, mely szerint „*A telekutatáni föld fentebb említett természetéből következik; hogy a rétbeli illetőség pótlására adott szántóföldekből nem jár kilenced, valamint a legelőből sem, ha ez már el lenne különözve, és a jobbágyok közt fejenként felosztva, általok műveltetnék, – ellenben a szántóföldek kiegészítésére adott rétekből, ha bár fel nem szántatnak is, de kaszálókép használatnak, a kilenced ki fog szolgáltatni.*”

Az ítélet szerint, melyet a Helytartótanács is megerősített, a tizedfizetés az egyházra tartozik, így abba a földesúrnak nincs beleszólása. Mária Terézia úrbéri rendezésekor is ez a nézőpont tükröződik, hiszen ekkor úgy fogalmaztak „*az tizedről való kérdés [...] ezen Urbarialis Rendeléshez tartozandó nem legyen*”, a fizetés alapját képező termények körét pedig az 1481. évi I. törvény alapján határozták meg: bor, gabona, bárány, méh, köles, rozs, árpa, zab.¹⁴ Jelen esetben azonban a tized elmaradása miatt gróf Erdődy (III.) Sándor indított pert a maga nevében, nem az egyházéban. E mögött valószínűsíthetően a tized bérlése húzódott meg. Az 1548. évi LXI. törvény szabályozta a dézsmák bérleti ügyét, amely értelmében azokat csak annak a földesúrnak szabad bérbe adni, aki az adott területet birtokolja. A XVI. század közepétől bevett szokássá váltak az ilyen ügyek a tizedek esetében. A földesúri bérbe vevők közt említhetjük a Batthyány, a Nádasdy és az Eszterházy mellett az Erdődy családot is. A família birtokában levő monyorókeréki (ma: Eberau, Ausztria) és vörösvári (ma: Rotenturm an der Pinka, Ausztria) uradalmakból is ők szedték be az adónemet.¹⁵

A forrásban az alperesek képviselőjének részéről megemlítik, hogy a földet vetésforgóban művelik. Az 1828. évi összeírás alapján a jobbágyok a földnek 1/3 részét ugaron hagyják, azaz alig több mint egy évtizeddel korábban még háromnyomásos gazdálkodást alkalmaztak Vépen.¹⁶ Az átállás a vasi mezővárosban erre az időszakra tehető, az új művelési

13 A jelű lajstrom, melyben gróf Erdődy Sándor 59 vépi jobbágyának név szerint felsorolása minden személyhez holdban megadva a házhely és a rétek helyett adott fundus (telek), valamint a jobbágyok dézsma földjei. A kivonatot a hitelesített vépi térkép alapján Mayer Ferenc mérnök készítette.

14 MNL VaML Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Úrbéri összeírások, urbáriumok. 1767. Vép, Ötödik Punctum, 1481. évi I. törvénycikk: miből járjon dézsma

15 Dr. BEDY Vince: A győri székeskáptalan története. Győregyházmegye multjából III. szám. Győr, Győregyházmegyei Alap Nyomdája, 1938. 226–227. old.; 246. old.

16 MNL VaML Conscripio regnicolaris comitatus castriferrei 1828/29. 590. Vép

módszernek még magyar elnevezése sincs, németül jelölik meg. Ez azért ad jelentőséget a forrásnak, mert az ország nagy részében az 1880-as évek végéig a háromnyomásos művelési rendszer volt döntő,¹⁷ bár a nyugati megyék közül Vas megyében már az 1850-es években felhagytak vele, és megjelent a váltógazdálkodás,¹⁸ vagyis a vármegyei települések körében e tekintetben az elsők között szerepelhet a település.

A forrás átírásánál Bak Borbála¹⁹ és Hermann Róbert²⁰ iránymutatását követtem, miszerint az eredeti szöveget a mai helyesírás szabályai szerint adom közre. A mássalhangzók eredeti alakját (cz, ts) a személy- és helynevek esetében változtatlanul, az eredeti leírás szerint hagytam. Ugyancsak a korabeli írásmód szerint vettem át a tájnyelvi szavakat. Az egyértelmű rövidítéseket szögletes zárójelben feloldottam. A szöveg a bevezető és az ítéletet ismertető részt elkülönítve, két írásképet mutat, mintegy párbeszédként az alperes és a felperes képviselőjének álláspontját ismertetve. A két részben bizonyos szavakat eltérően írnak, így a kilencedet és a tizedet az alperesi egységekben számmal és felső indexben betűvel jelölik (9^{ed}, 10^{ed}), ezeket a könnyebb olvashatóság érdekében egységesítettem. A felperesi hozzászólásokat dőlt betűvel, az alperesi képviselőjét normál betűvel szedtem. A téma kidolgozásához adott ötleteket Benczik Gyulának és dr. Pál Ferencnek, a latin szövegek ellenőrzését dr. Kóta Péternek köszönöm.

*

1840^{ik} évi december hónapnak 16^{ik} napján Méltóságos Monyorókeréki Gróf Erdődy Sándor Cs[ászári] K[irályi] Kamarás úr Ő Nagysága részéről Vépi ezen T[ekin]t[e]tes N[emes] Vas Vármegyei m[ező]városi Uradalmi Várban tartatott T[ekintetes] Uri Széken T[ekin]t[e]tes Nem[ze]jtes és Vitézlő Kocsóczy Ferencz táblabíró úrnak elnöksége alatt közbírák urak Törvény Bíróság és a Tiszti Ügyvéd Urak jelenlétében föl vétetett pere Nemes Hodászy Józsefnek mint a fönt Címzett Te[kin]t[e]tes Urodalmi rendszerenti Ügyviselőinek s illyetű fölperesnek becsületes Gerentsér István bíró Tantsits Ferencz, Vaikovits István esküdtek s általak minden egyéb a fönt írt vépi mezővárosi jobbágyok és lakosok ellen.²¹

A fölporös urodalmi ügyviselő hivatalyos rendeltetése folytában panaszképpen elől adja, miképpen a vépi jobbágyaságot érdeklő szabályozás alkalmával az határbéli rétekek héjannya miatt rét pótlásul minden egyes jobbágyinak az ide A betű alá csatolt lajstrom szerént szántóföldek adattatván azokat az illető jobbágyaság jelenleg nem szülesség²² hanem által-

17 RÉFI OSZKÓ Magdolna: Gazdálkodás a Rétközben a XVIII–XIX. században. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának Kiadványai III. Tanulmányok 4. Nyíregyháza, 1997. 180. old.

18 VÖRÖS Antal: A paraszti termelő munka és életforma változásai a Dunántúlon, 1850–1914. In: *Történelmi Szemle*, 1966. 162–186. old.; 174. old.

19 BAK Borbála: A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései. In: *Fons* VII. évfolyam (2000) 1. szám, 91–137. old.

20 HERMANN Róbert: Az 1848–49-es források kiadása. In: *Fons* VII. évfolyam (2000) 1. szám, 151–170. old.; HERMANN Róbert: Gondolatok a XIX. század közepi források kiadási módjáról. In: *Fons* V. évfolyam (1998) 1. szám, 153–155. old.

21 Az A jelű permellékletben felsorolt 59 jobbágy.

22 Szülesség vagy szüleség, szülesség. A Nyugat-Dunántúlon használt tájszó. (Magyar Nyelvőr, 44. évf. Budapest, Magyar Nyelvőr Kiadóhivatala, 1915. 326. old.) Jelentése: száritott szálastakarmány, azonban nemcsak a széna értelemben, hanem ide sorolva a lóherét, lucernát is. (BALOGH Lajos: Büki tájszótár. Szombathely, Vasi Szemle Szerkesztősége, 2004. 151. old.) Vépen még mindig használatban van a szó.

jányosan gabona termesztésre használ, melyekből az földesuraságnak különben járni kellő tizedet azért nem adják meg, mivel a rétföldekből, ha bár azokban gabonát termesztenek, állítások szerint tizedet adni nem tartoznak. Ellenben az egyéb külső s valóságosan tized alatt lévő földjeikben bükkönt,²³ lencsét,²⁴ lóherét,²⁵ s ezekhez hasonló szülesség nemű növényeket természetén, főnyen kikelve a törvényekhez ragaszkodva, mondják hogy az ily természetűekből az hazai törvények tizedet nem mondván, avval senkinek, következve az Uraságnak sem tartoznak. – Tekintetes Úriszék! minthogy hazánk törvényei²⁶ az jobbágytelki külső földekben termet gabonából az illetőknek tizedet rendelnek, annak okáért ne hogy az itteni föl pörös uradalom a jobbágytság ravaszága által törvényes járandóságátul továbbra is megfosztassan, méltóztassék a panaszlott jobbágytságot hozandó bírótételek által oda szorítani, hogy jövőre mindennemű szülesség neve alatt jövő veteményeit a rét földekben tartozék természetni, avagy ahány hold gabonát a rét földekben vetendek, mindazokbul az tizedet bíróiképpen megrendőlni. Továbbá, minthogy az emlegetett tized a földnek egész természetéből jár, azért annak mindenek előtt következik az arató résznek is kiadása előtt leendő kiszedhetését Ullászló kir[ály] 1⁵⁶ Dec[retuma] 48^{ik} art[iculus];²⁷ mégis Ullászló kir[ály] 3^{ik} Dec[retuma] 52^{ik} art[iculus] 3^{ik} §^a,²⁸ s az 1507^{ik} évi 15^{ik} törvény²⁹ fogalmánál fogva, nem különben az ide B³⁰ és C³¹ betűk alatt oldalasított oklevelekhez képest, valamint ezt úgy azt is, hogy a járandó tized nem csak a jobbágyi földek végeiben, hanem a földek közepén lévő kepek³² is, annyival inkább kivételtesen, mivel nem ritkán történhet, hogy az mondott földek végein lévő kepekben egyenesen az Uraságot csálni való szándékbul sokkal is kisebb kévék köttetnek mind fenn a közép kepekben, bírói ítélet által megrendelhetni az illető Uradalom kéri fönttartással.

- 23 Bükkön vagy bükköny. A pillangósvirágúak közé tartozó növény. (Révai nagy lexikona 4. kötet 161. old.) Takarmányként a tavaszi bükkönnyt (Viciasativa) termesztik, zabbal vagy tavaszi búzával együtt vetik. (<http://www.pannonmag.hu/takarmanyonvenyek-jellemzese> Megtekintve: 2018.11.04. 11:15).
- 24 Lence a hüvelyesek családjába tartozik. Takarmányként a szalmáját használják. (https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/2011_0001_521_Novenytermesztestan2/ch02s05.html Megtekintve: 2018.11.04.11:19).
- 25 Vörös here (Trifolium pratense). Rossz adottságú talajokon is termesztethető télálló takarmány. Szénája a lucernához hasonló. (<http://www.pannonmag.hu/takarmanyonvenyek-jellemzese> Megtekintve: 2018.11.04. 11:15).
- 26 1836. évi VII. törvényre és 1836. évi XXXIV. törvényre gondol, melyekben a kilenced és a tized beszedéséről rendelkeztek.
- 27 II. Ulászló első decretuma (1492) 48. cikkely: Az egyházi személyek szedjék be fekvőjóságaikon a tizedet és a kilencedet: A főpapok és egyházi férfiak is, kiknek jobbágyaik vannak, előbb ezek minden gabona termésének és borának tizedét és aztán hasonlóképen annak kilencedrészét szedjék be.
- 28 II. Ulászló harmadik decretuma (1498.) 52. cikkely: 3. §. Az aratók pedig abból a részből, melyet munkájuk fejében (de csak azoktól, a kik eddig dézsmát szoktak fizetni és nem a nemesektől) kell kapniok, fizessenek dézsmát.
- 29 1507. évi XV. törvénycikk: miképpen fizessék a jobbágyok a tizedet és a kilencedet: A dézsmák ezután mindenkor olyan renddel fizetendők: 1. § Hogy minden tíz kévéből egyet a főpap uraknak dézsmaként, egy másikat pedig a földes uraknak tized fejében kell szedni, nyolc a termelő jobbágynak maradjon.
- 30 A szombathelyi polgári törvényszék 1838. november 30-i jegyzőkönyvéből kivonat, melyben a felsőoszkói (ma: Oszkó) jobbágyok az arató rész kilenced alóli mentesítéséért folyamodtak. A per során a jobbágyok elismerték, hogy az uradalom az egész termésből, az arató rész levonása nélkül szokta a kilencedet beszedni.
- 31 A Helytartótanács által jóváhagyott a B jelű, felsőoszkói jobbágyok perében hozott úriszéki ítélet.
- 32 Kepe: több keresztből álló gabonaszóró a tarlón. Egy kepe 10-12 keresztből állt. (Balogh Lajos: Büki tájszótár. Szombathely, Vasi Szemle Szerkesztősége, 2004. 92. old.)

Az alperes jobbágyok részéről Nemes Istóczy Antal³³ – T[ekintetes] N[emes] Vas Vármegye első tiszti alügyviselője mint tiszti pártfogó megjelenvén – ezen perben az uradalomnak 3. rendbeli kívánatán szemléli.

1. Hogy az alperes jobbágyok a rét helyett adatott földekben szülességet természetni köteleztessenek, s a jobbágy helyhez tartozó szántóföldekbeni szülesség természetstül eltiltassanak, azért mivel ezekből a tizedet ki adni nem akarják.
2. Hogy az eddigi divatozott szokás ellenére az arató rész is megtizedeltethessék.
3. Hogy a járandó tized ne csak a földek végeiben, hanem a közepén is össze rakott kepékből kivetethessék.

Az elsőre nézve sehol sincs az úrbéri törvényekben az megírva, hogy az uradalom a jobbágyát a mezei gazdaság vezetésében gyámság alá vehesse, s abba neki rendet szabhasson, mi módon gazdálkodjék? Tapasztalás a mezei gazdánál, hogy az úgynevezett Wechsel Wirtschaft³⁴ legjövödelmesebb, mert majd minden növény más féle nedvet szív ki a földből, s így a gazda ember, ha mindig egy félért természet a földjében, utoljára semmi sem terem neki, azért azt előre bocsájtván, hogy a gazdaság vezetésében falak közé a jobbágyot nem lehet szorítani, előterjesztetnek azon törvényes tekintetek, melyek alá ezen tárgy tartozik.

A Hármas könyv 1° részének 70. 71. címje³⁵ szerint a cserébe kapott jószág a cserébe adott természetét ölti magára. Tehát ha az alperes vépi jobbágyoknak a rét hiánya miatt szántóföldek adtak, ezen szántóföldek azon rétek természetével bírnak, melyek helyett adtak. A rétbeli illetőségre nézve pedig az úrbéri 7^{ik} T[örvény]c[ikk] 2^{ik} §^{ának} az a rendele^{te},³⁶ hogy azokból kilencedet venni nem szabad, s miután az 1836. esz[ten]d[ei] 34. T[örvény]c[ikk]³⁷ a tizedet a kilenceddel egy cathgoriába³⁸ teszi, s csak azokból engedi megvétetni, amiből a kilenced megvétetik, természetes következtetés, hogy az A betű alatt feljegyzett rétpótlásban adatott szántóföldekből nem jár semmi ürügy alatt tizedbeli tartozás.

Midőn az uradalom az alperes jobbágyokat bírői ítélet által akarja arra szorítani, hogy a rét helyett adatott szántóföldekben természetni szülességet, implicite³⁹ azt látszik kívánni, hogy ő csak gabonát tizedelhesen, nem pedig szülességet. Az úrbéri 7^{ik} T[örvény]c[ikk] 1° §^a minden egyéb föld termését említi a kilenced alá tartozónak, tehát abbul vegye ki az uradalom a tizedet, ami a telki állományhoz tartozó szántóföldekben természetni. Ezen földek termésének tized alá való vehetését a tiszti pártfogó is megisméri, de tagadja azt, hogy a jobbágyot arra lehessen kényszeríteni, hogy melyik földben mily veteményt természetni?

33 Vas vármegye első alügyésze. (Vonatkozó adatok: TILCSIK György: Amikor már a lóganéj sem segített. A patrióta kanász és az idegenszívű kovácslegény véres összetűzése, netán az 1848. évi forradalom előszele volt egy Vas vármegyei kocsmában? In: *Századok* 2016. 3. szám. 51. l. ábr.)

34 Wechselwirtschaft (német): váltógazdálkodás, vetésforgós gazdálkodás

35 70. cím: Mi a fekvő jószágoknak kölcsönös cseréje és miért gondolták azt ki? [...] a fekvő jószágoknak kölcsönös cseréje az, mikor két vagy több fél a birtokjogokat egymás közt kölcsönösen megcseréli s törvényesen egymásra átruházza.

71. cím: Mi történik a csalárdul és színlelvé tett és létesült cserével? Minthogy pedig a fekvő jószágok ilyen kölcsönös cseréjében többen igen sok csalárdságot szoktak elkövetni és véghez vinni [...] az a birtokjog is, a melyet a vásárló az eladónak színléggé és tettevén cserébe adott, örökre a vásárlónál marad.

36 1836. évi VII. törvénycikk a jobbágyi tartozásokról: 2. §

37 1836. évi XXXIV. törvénycikk az egyházi és minden ily természetű tizedről: Mind azon határozatok, melyek a fentebbi VII-dik cikkelyben a kilenced beszedésének módjáról, idejéről, és a megváltási szerződések előmozdításáról hozattak, az egyházi, és ily természetű tizedekre is kiterjesztetnek, – az összevethordással a tizedadó ezután sem tartozván; úgy szinte mind azokból, melyekből a kilenced adásának köteleisége az említett VII-dik törvénycikkely által megszüntetett, a tized adása is hasonlóul megszünik.

38 cathgoriába: (latin): osztályba, egyformán értelmezi

39 implicite: implico (latin): benne foglaltan, beleértve

A második uradalmi kívánat a növényvel öszve ütköző. A regens idea⁴⁰ minden kilenced, s tized megvételében a divatozott szokás. Az 1836. esztendei törvényhozás mélyen érezte ezen két nemű adózásnak a nemzeti oeconomia⁴¹ra való kártékony, veszedelmes behatását, mert bünteti a mezei mívelőt szorgalmáért midőn annál többet vesz meg rajta, mennél többet természet, azért szabott ezen két nemű adózásnak határ vonalt, hogy tovább ne harapódzhas-sék, s a szorgalmatos mezei gazdának jó létén ne rágódjon. Azt mondja [udni]i[[lik] hogy ahol a kilencedbeli adózás aluli felmentés kiköttetett, vagy szokásban volt ott nem jár ki-lenced, s a fentebbi öszvefüggés szerint tized sem. Ha tehát a törvény anélkül, hogy az uradalmi jogokat megszüntette volna, a kilenced egész létéről, existentiájáról⁴² ily határozottan rendelkezve kimondotta reája a halálos sententiát,⁴³ akkor bizonyára a szegény aratók részét is megóvta ezen két gyűlöletes tartozások megvételétül, azon szegény aratók részét, kik a földes úrtól egy talpalatnyi földet sem kapnak usufructuatio⁴⁴ végett, ki nekik se részt, se élelmet nem ad, s kívül ők legtávolabb sem egyezkednek soha. Directe⁴⁵ nem is a jobbágytul vétetik ez által a kilenced és tized, hanem az aratótul. A jobbágyságra azonban az a káros következés támad, hogy nem kapnak aratót azon súlyos adóért, melyet a nyári hévségben véres verejték között eltöltő aratónak nyakába csapnak, minden viszonyos haszon nélkül, mely a kárt jóvá tenné.

A B és C alatt beperesített oklevelek az uradalom ellen hozatnak. Ott az volt az eset: hogy a törvény az uradalmat találta a kilencednek az arató rész kiadása előtti megvétele gyakorlatában s azon divatozott gyakorlat ellen folyamodtak a F[első] oszkói⁴⁶ adózók. Természetes, hogy azok kérésének hely nem adathatott, mert a törvénynek a divatozó szokást megalapító rendeletét nem csak magokra nem tudták alkalmaztatni, sőt éppen magok ismerték el azt, hogy az uradalom az arató részt mindég megtizedelte. Ezen perben egészen másként áll a dolog. Itt a jobbágyság van in possessorio,⁴⁷ nem az uradalom, s itt nem a jobbágyság panaszkodik az usus⁴⁸ ellen, hanem az uradalom. Ha a B alatti ítélet megolvastatik, látható, hogy annak alapja a jobbágyoknak azon megismerése, mellyel az uradalomnak folyvásti szakadatlan használatát magok megvallották, s a C alatti Helytartótanácsi ítélet egyenesen kimondja, hogy csak az úriszéki ítéletben előadott oknál fogva hagyattatik helyben azon ítélet, mely az arató résznek megkilencedelését továbbra is megalapította. Mivel tehát itten a jobbágyság van birtokban, s annál fogva a törvénynek azon kedvezését magára illesztheti, mellyel az adózó nép könnyebbségére a kilenced megvétele tárgyában divatozó szokást, s ennél fogva a tizedre nézve is meghatározta, s rendíthetetlen szabályul megalapította: kéri attul magukat továbbá is felmentetni.

Az uradalmi harmadik kívánatot a törvényben alapulni látván a tisztí pártfogó nem el-lenzi, hogy a tizedelő uradalmi tiszték ott kezdhezzék a keresetek olvasását, hol nékiek tesz-zik, s ott vehessék ki azon tizedet, hová a tizedik kereszt ki üt. Ez által moraliter⁴⁹ kényszerítve lesznek az adózók arra: hogy egy arányos kévéket kössenek, mert különben megtörténhetnék, hogy oda ütne ki azon tizedik kereszt, hova nagyobb kévék köttettek. – Óvással ítélet alá terjesztvén.

40 regens idea (latin): kiindulópont (vezető eszme)

41 oeconomia (görög): gazdaságra

42 existentiara: (latin): fennállásáról, létezéséről

43 sententia (latin): ítélet

44 usufructuatio: (latin): haszonélvezet, használat

45 directe (latin): közvetlenül

46 Ma: Oszkó

47 in possessorio (latin): birtokban

48 usus (latin): gyakorlat

49 moraliter (latin): erkölcsileg

A Fölpörös részről: Távolyagyon a fölpörös uradalomtól, hogy alatta való jobbágyait a szabad és igazságos bármely hasznos gazdálkodás módban megszorítottatni kívánna, hanem mindazt ami igazságtalan csalárd tettekkel kapcsolatban van, annyival is inkább, hogy a demoralisatiora⁵⁰ okot ne nyújtson, káros elhatalmazásában minél előbb meggátolni kötelességének tartja. Ugyanis a tisztí pártfogó úr által idézet Hármias Törvény Könyv 1^{ső} részének 70^{ik} és 71^{ik} címje szerint az mondatik, hogy a cserében kapott jószág a cserében adottnak természetik ölte magára, tehát ha a vépi jobbágyoknak a rét hejánya miatt szántóföldek adottak, ezen szántóföldek, azon rétek természetével bírnak, melyek helyett adattak, nem tagadtatván meg esmeretetik is éppen ezen törvényes fő elveknél fogva kívánja az uradalom, hogy az alperes jobbágyság azon földeik, melyek rétek helyett adottak, természeteknél fogva, oly veteményekkel használja, mely a széna hejányát pótolja, egyéb földeik pedig, ily nemű növényekkel csak akkor vethesse, ha ne talán a rét helyek nekik adott földeikben elegendő szülességet nem termesztethetnének; egyéb erők pedig ha a rét földeikben, azok palástja alatt tized alá tartozó gabonát vetnének, a telek amiakban pedig bükkönt, lóherét s több a félét természetének, csak azért hogy ily tettekkel uradalmat csalják, a csalást pedig el nézni nem lehet, azoknak meg tizedeltetését a fölpörös uradalom bíróiképpen ki mondatni kéri.

Az 2^{ikra} nézve, t[udni]i[lilik] lehet-e a tizedet az arató rész ki adása előtt ki venni vagy sem? arra röviden csak az a válasz, hogy valyamenik a kilenced a földnek minden terméséből, úgy a tized is az elől föl hívott törvények, nem különben a B betűs rétekre C betű alatt következett fölsőbb rendeletnél fogva, a földnek egész terméséből kivehető, hiszen az alperes részről emlegetett arató rész is, mely még eddig a tized alóli fölmentésről ki váltsággal nem bír, az földnek egyik terméséhez tartozik azért az a jelen uradalmat illető tized alól a törvényszerűleg el nem vonattatik: minthogy pedig elől a tisztí pártfogó úr által, a tizedölés érdemében emlegetett szokás, vagy nem szokás az uradalmi igazaknak, melyek a törvény útján bemutatnak, gátok nem vethetnének, ahhoz képest az erendelt tizednek az arató rész kiadása előtt való beszédhetését, s amatt a föld terméséből, ott ahová a tizedik számú gabona esik kivehetessék, bírói ítélet által meghalladtatni kérévén. Ítélet alá bocsájtvá.

Az alperesekért. – Továbbá is tagadtatik az, hogy a jobbágynek a gazdaság vezetésében valaki tutora lehessen, azt vet mindenik földjébe, amit a gazdálkodás józan elvei szerint vetni jónak lát. Ezen szabadságtul semmi törvény sem fosztja meg ötét. Akkor csálnék meg az alperes jobbágyok az uradalmat, ha a telki állományhoz tartozó szántóföldeken termett jószágbul tagadnék meg a tizedet, de ezt ők nem teszik, s nem is tehetik. A törvény pedig nem csak a gabonából rendel tizedet, hanem minden földtermésből, azokbul értvén, melyekbul kilenced is szokott adatni. Az uradalom itten tulajdonképpen cserét akar tenni. A szülesség, s tavaszi termés helyett jobban szeretne nehéz gabonát,⁵¹ azért kívánja azt: hogy ha a rétek pótlásában adott szántóföldekben nehéz gabona természetik, akkor ne a szülességgel kévézett sessionalis⁵² szántóföldekbül vetessék meg a tized, hanem a gabonával bevett, de rét pótlásul adott szántóföldekbül, azaz: hogy mintegy tükörben megláthassák az

50 demoralisatiora (latin): erkölcstelenségre

51 nehéz gabona: búza, abajdóc, rozs (PRICKLER, Harald: Régi mértékek Vas megyében. In: *Lévéltári Szemle* 35. (1985.) 45. old.)

52 sessionalis: jobbágytelekhez tartozó

uradalmi ezen kívánatnak a törvénnyel való összeütközése, azt akarja: hogy a tizedelő a tized szedéshez ne azt nézve: mely földekből lehet tizedet venni, hanem azt, hogy hol van a jobbágnak nehéz gabonája, nem törődve azzal, legyen azon gabona a rét földben, vagy a házhely utáni telek földén, vagy a kiskertjében, az mind egy lehessen neki. A törvény egyenesen kimondván, hogy a részekből, melyek a telekhez tartoznak, nem jár se kilenced, se tized, miután az azok héjánnya miatt pótlásul adott szántóföldek azon elv szerint – cambium redolet naturam cambiati⁵³ – a rét földek természetét öltik magokra, világos, hogy az uradalomnak ezen kívánata helytelen.

Az arató résznek a tized aluli mentesítése végett fentebb előadott alperesi válasznak alapjait az uradalom nem tudván megcáfolni, a tisztí pártfogó azokhoz továbbá is ragaszkodik, s ezen pert ítélet alá terjeszti, szükségesnek tartja azonban ezen tárgyban a Tekintetes Úriszékert arról felvilágosítani, hogy itten vépi m[ező]városban létező jobbágyság annak fejében, hogy az arató rész meg nem tizedeltetett, minden gazda ember egy nap egy sarlósan aratót adott, ez volt tehát ember emlékezetétől fogva a surrogatum,⁵⁴ s minden esetre jobbágyság javára szolgáló surrogatum. Ezen más alakbani szolgálatot az alperes jobbágyság ezentúl is megajánlják, s meg teszik, csak az uradalom az arató részöket meg ne tizedelhesse. Igyekezett az uradalom ezen régi divatozó szokást tetteleg megszüntetni, de nem tagadhatja azt, hogy a Tekintetes Járásbeli Törvényes Bizonyág előtt panaszt tévén az alperes jobbágyság, az előbbeni gyakorlatba, s szokásba rövid summás úton⁵⁵ az 1836. eszt[endei] 10^{ik} T[örvény]c[ikk] 3^{ik} §^a értelmében⁵⁶ visszahelyeztetnek. Akkor fel volt már az uradalomnak ezen pontbani kérése véve, s attul valamint ahhoz a jelen tárgyat elintéző törvényes tekinteteknél fogva elutasított, úgy most is azon kérelmét elmellőztetni, s ha az arató rész megtizedelésétől egy átalján fogva meg nem menekedhetnének, legalább az előbbeni azon szokást kéri fenntartani, mellyel minden egyes gazda ember a helyett egy sarlós aratót küldött. – Ítélet alá terjesztvén.

A Fölpörös részről: Igen az, hogy régebb időkben az alperes vépi jobbágy gazdák egyenként az arató résznek a tized alóli megváltása tekintetéből aratáskor az uradalomnak egyenként két arató napszámot szoktak szolgálni, minthogy azonban az aratás alá vett gabona kalászokat, az ide D⁵⁷ és E⁵⁸ betűk alatt adatok szerint nagy részben csak derékban metélvén, a

53 cambium redolet naturam cambiati (latin): A cserébe elvett a cserébe adottnak természetét veszi fel.

54 surrogatum (latin): pótlék, helyettesítés

55 summás úton (latin): rövid úton, jogi formalitások nélkül

56 1836. évi X. törvénycikk a földesúri törvényhatóságról, és az úrbéri perről: 3. § Ha a földesurat illető úrbéri tartozások világos szerződés, vagy a törvény rendeleténél fogva semmi kétséget sem szenvednének, és a földesúr az ily adózások megvételének folyvásti gyakorlatában volna, s ha ezen felül azok eránt még addig a jobbágyság részéről semmi panasz fel nem terjesztett, következésképp a dolog még villongási-állapotra nem jutott, ez ezen engedetlen jobbágyságai ellen perre fakadni nem köteles, hanem azokat földesúri hatóságánál fogva, a helybeli előljárók jelenlétében, világos olyatén tartozásaik teljesítésére – testi büntetés nélkül azonban – végrehajtással is szoríthatja; és megfordítva, ha valamely jobbágy eddig békeségesen használt úrbéri tartozmányaiából, és haszonvételeiből cselekvőleg kivettetének, ezt a szolgabíró esküdt társával, meghallgatván a földesuraságot, ha a panaszt, s az esztendő és egy nap alatt történt kiüttetést valóságosnak találandja, a károk és költségek megtérítésén felül, előbbeni használatába helyheztesse vissza; és végzését a Megye Közgyűléséhez adja be; – mind két esetben az úrbéri út fennmaradván.

57 1840. szeptember 20-án kelt, az uradalom ügyvédjének címzett levél, melyben a vépi jobbágyság pazarló aratásáról számolnak be („a gabonát oly fent aratják, hogy fele kalásza a földre hullva elmarad [...] oly rendetlen markokba hányak, hogy kötés alkalmával a leg jól igyekezet mellett sem képes össze szedni [...] a learatott gabonának a szalmája kurta a feje súlya magát lehúzáván”).

58 Horváth György uradalmi hajdú 1840. szeptember 15-én kelt nyilatkozata a vépi jobbágyság napszámosságainak a Bánmajori táblán történt aratásról („az aratandó gabonát egész a pazarlásig aratván szét szórva elhagyták, melyért midőn Högyei Ignác akkor Írnok Úr őket rendetlen munkájokért szállította, számosságban fölháborodván, véle gorbáskodtak s teremtését szidalmaztak, mondván: hogy nékik bizony nem parancsol”).

földön szét szórva elhagyták, az Uraságot anélkül hogy néki szolgálatjaikkal használtak volna, valyamint evvel úgy az arató résznek haza hordása alkalmával is tetemesen meg károsítottak, mivel többször történt, vagy történhetett, hogy midőn a gazda arató részét haza hordotta, az valóságos járandóság helyét, sokkal is többet vitt el tized alá jövőendő gabonájából, mint amit igazságosan neki elvinni szabad lett volna. Mely rendetlen éléssel, melyet az alperes részéről föl hozott törvények távol sem oltalmaznak, hogy tovább is az illyetű jobbágyságnak vétkes tettekre alkalom ne nyújtasson, azért azon emlegetett alaptalan szokást bíróiképpen megszüntetni, s akképpen az arató résznek meg tizedölését, a fönthebbi bemondások meg újítások folytatában ítélet által elhatározatni kérvén. Ítélet alá terjesztve.

Az alperesekért. – Ha a D alatti felszólításban foglalt rossz aratást teszik a jobbágyok, amit az E alatt az uradalmi hajdú,⁵⁹ s így authenticatoria⁶⁰ nem is bocsájtható uradalmi conventionatus,⁶¹ lekötelezett, s ezért részre hajló tanú bizonyít, akkor szorítottassanak a becsületes dologra. De azért, hogy kötelességöket rosszul teszik, az eddig divatozott szokást megszüntetni nem lehet. Ez éppen oly argumentum,⁶² mintha a tizedet rossz kévékben adnák, s azért ezen adózás helyett is mást kívánna az uradalom.

A két rendbeli újonnan beiktatott oklevelek tehát nem szolgálhatván elegendő próbául az arató rész megtizedelésére, miután ezekben az uradalom az előbbeni gyakorlatot, melyet az arató rész megtizedelése helyett sarló aratók használtattak megismerné, kéri továbbá is a tisztí pártfogó az arató rész megtizedelését az uradalomnak megtiltatni, s az előbbi gyakorlat fenntartására ötlet utasítatni. – Ítélet alá terjesztve.

[1]840 eszt[endő] december 16^{án} vépi várban folytatva tartott Úriszék alkalmával ítéltetett Az 1° pontra: miután a [1]836^{ik} esztendei 6^{ik} törvény 4^{ik} szakasz 6^{ik} pontja szerint⁶³ minden jobbágy az úrbéri állomány pótlása fejébe kapott földekkal szabadon, és megszorítás nélkül élhetne, és így a földjének mi módon leendő használatára nem kényszeríttethetne, más részről pedig a [1]836^{ik} esztendei 34^{ik} törvénycikkely rendelkezésének értelme oda mutatna hogy a rét pótlásába adott szántóföldekben termő gabona egyházi természettel bíró tized adástól mentes volna, végtére a most érintett megszorítás mellett a szóban forgó tized megvételének joga egyedül Mátyás király 5. decr[etuma] 1° cikkelyében⁶⁴ meghatározott gabona nemekhez

59 uradalmi hajdú: a jobbágyok munkájának felügyeletét, a hátralék behajtását végezték. (WELLMANN Imre: A gödöllői Grassalkovich-uradalom gazdálkodása. Budapest 1933. 120. old.; RAVASZ János: A sárospataki uradalom gazdálkodása a XVIII. század első felében. Budapest 1938. 47. old.)

60 authenticatoria: (latin): tanúvallomásra/eskütételre

61 conventionatus: (latin): leszerződött

62 argumentum (latin): következtetés

63 1836. évi VI. törvénycikk azokról, melyek a telek haszonvétele felül a jobbágyok hasznai közé tartoznak 4. § [...] Ha mindazonáltal az erdők valamely helyekben szántóföld, vagy rét helyett adatván, a jobbágytelki állománynak részét tennék, azokkal jövőendőre, a jobbágyok szintűgy, mint egyéb úrbéri javaikkal szabadon, és megszorítás nélkül fognak élni, a hol pedig az állományon felül akár a községnek, akár egyes jobbágyoknak külön telke után lennének kivágva, mint az épületi úgy a tűzi faizás, nem különben a makkoltatás és gubacs szedése is a jobbágyokat fogja illetni (fenntartatván mind ezekre nézve az uraság használata is, a mennyire annak gyakorlatában lenne, úgy fenntartatván mindenkor az erdő vágás módjának és rendének elhatározása eránt az uraság tehetősége, és fő felügyázási jussa), sőt ha az érintett erdők oly állapotban volnának, hogy megtartatván az erdei rend, a jobbágyok tűzi és épületi faizás szükségén felül, még kereskedésre is szolgálhatnának, ez a jobbágyoknak megengedtetik, s e végre mindenkor az uraság rendező felügyelése alatt vágandó fák, még pedig ha az erdő öszvevéve az egész községet illeti, a község által meghatározandó, s ugyan csak nékie jutandó aránylagi taksa fizetés mellett, ha pedig az erdő a lakosok közt személyenként van kiosztva, a helybeli telkes Jobbágyoknak, önkereskedés üzésre fizetés nélkül adattassanak ki.

64 I. Mátyás ötödik decretuma (1481) I. cikkely Miből járjon a dézsma? [...] semmi más dologból se vegyenek dézsmát, mint csak borból, gabonából, bárányokból, méhekből, kölesből, rozsból, árpából és zabból.

volna kötve, mindezeknél fogva az alperes jobbágyok arra: hogy a rétpótlásába adott szántóföldekben szülesség nemű veteményt termesszenek nem kényszeríthetvén, ugyan azon a rétpótlásába adott földekben termett és termendő gabonáikból kíván és kívánának tized adás alól bíróképpen is feloldoztatnak.

A 2^{ik} pontra: Minthogy a fennálló több hazai törvények értelmében az egész dézma minden arató résznek lehúzása nélkül a földesuraságnak megadandó volna és ezen tekintetből a jelen esetben az Uraságnak egy jobbágy által kiszolgálni szokott 2 napi gyalog robot, mint a régi, mint a [1]836^{ik} esztendei 7^{ik} törvény 11 §^{sa} értelmében⁶⁵ törvénytellennek ismértetnék, az ebbeli szokás félre tételével a törvények és felsőbb intézetek szerint az egész dézmának az aratórésznek befoglalásával való megadása elrendeltetik.

A 3^{ik} pontra: az Uradalomnak azon keresete: hogy a gabona képéknek nem csak széle, hanem közepe is tized alá bocsájtassék, igasságosnak találtatván, de abban a jobbágyok jövődöre önkint is megegyezvén a felperesi ezen kereset megítéltetik, végrehajtás előtt mindazonáltal ezen pör a Nemes Vármegye Törvényszékére felterjesztetni rendeltetik.

1841^{ik} esztendői Boldogasszony hava 30^{án}66 T[ekintetes] N[emes] Vármegyének Szombat-helyen folytatott Polgári Törvényszéke alkalmával ítéltetett

Az Úriszéki ítélet helyesítettvén: ennek végrehajtása előtt azonban ezen pör bővebb megvizsgálás végett a N[agy] M[éltóságú] M[agyar] K[irályi] H[elytartó] Tanácsnak alázatosan bemutatni fog.

(Feljegyezte Bartha Antal főügyész.)

Méltóságos Fő-Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos Nemzetes és Vitézlő különös tekintetre méltó Urak!

Megyejőkbeli Vép mezővárosának községe ellen, az illető uradalom által a tizedbeli tartozás megtagadása miatt indított s a múlt év november 2^{án} 2028^{ik} szám alatt⁶⁷ ide terjesztett úrbéri per a hozzá tartozó perbeli iratokkal együtt Tisztelt Uraságtoknak azzal a legfelsőbb válasszal küldetik vissza, hogy miután az egyházi tized tárgya az úrbéri úrra nem tartozik, az illető Uradalom ezen perbe foglalt panaszainak tárgyalatása végett annak illetőségéhez utasíttassék.

Kelt Budán a Királyi Magyar Helytartótanácsnak Ezernyolcszáznegyvenkettedik évi Szent György hava ötödik napján⁶⁸ tartatott tanács üléséből.

65 1836. évi VII. törvénycikk a jobbágyi tartozásokról: 11. § Ezen esztendőnkénti úri szolgálatokon, s adózásokon felül, a földesurak jobbágyaiktól semmit sem kívánhatnak; minél fogva minden elsőbbség, avagy mások előtti vételbeli földesúri jussok, valamint minden kényszerítések, úgy bár mely természetű s nemű szolgálatok, takáltatások, úgy szinte kizárások nemiek is, (fenntartatván egyébiránt a fentebbi VI-dik törvénycikkely határozása) jövődöre minden megkülönböztetés nélkül az egész országban, s ahhoz kapcsolt részekben megszüntetvén, [...] Hogy ha pedig a jobbágy úri munkára törvényes járandóságán felül kényszerítenék, ily esetben a földesúr az okozott kárnak megtérítésére, és minden gyalog, vagy igás munka, a kényszerítés idejékori folyó árának kétszeres megfizetésére, [...] rövid úton szoríttassék.

66 1841. január 30.

67 A Vép mezőváros ellen tizedtartozás megtagadása miatt indított úrbéri per. A teljes anyagot hiánypótlás miatt visszaküldték, mivel „az úriszéki ítéletet csak egy közbíró által íratott alá”. A hiánypótlás után ismételt megküldték a Magyar Királyi Helytartótanácsnak.

68 1842. április 5.